

Prijedlog

PROGRAMA MJERA

za prevenciju korupcije i borbu protiv korupcije
na Univerzitetu u Tuzli
(oktobar 2012.)

Projekat finansira Evropska unija
Delegacija Evropske komisije
U Bosni i Hercegovini

Skenderija 3a
71 000 Sarajevo
Tel: 033 254 700
Fax: 033 666 037
delegation-bih@eeas.europa.eu
www.europa.eu

This project is funded by European union
Ovaj projekt finansira Evropska unija

VESTA

Projekt realizira Udruženje Vesta

Ul. D. Mihajlovića 4
Tuzla 75 000
Tel: 035 36 36 91
Fax: 035 36 36 92
vesta@bih.net.ba
<http://www.vesta.ba>

SADRŽAJ

UVOD Što je <i>korupcija</i> u obrazovanju?	3
Socijalne posljedice imaju isto toliko važno mjesto kao i ekonomske i političke.	3
Taksonomija korupcije	3
Korupcija prilikom upisa na fakultet – plaćanje upisa ili korištenje ličnih veza	4
Neprofesionalno ponašanje - korupcija koja nastaje u razmjeni između profesora i studenata	4
ISTRAŽIVANJE	5
Glavni problemi istraživanja.....	5
Istraživanje percepcije korupcije u visokom obrazovanju	6
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	7
Ispitanici.....	7
Upitnik za prikupljanje podataka.....	7
Postupak prikupljanja podataka	7
MJERE KOJE SU PREDLOŽILI STUDENTI UNIVERZITETA U TUZLI	9
(grupa za izradu i usaglašavanje programa mjera - Tuzla septembar/oktobar 2012.).....	9
PRINCIPI PROGRAMA MJERA.....	9
KONKRETNE MJERE I AKTIVNOSTI	9
Posebna mjera – uspostava krovnog antikoruptivnog tijela na Univerzitetu (UAT)	9
DODATNE MJERE ZA PREVENCIJU KORUPCIJE I BORBU PROTIV KORUPCIJE NA UNIVERZITETU	10
Preporuke za ostale nadležne Organe vlasti.....	11

UVOD

Što je korupcija u obrazovanju?

Korupcija u obrazovanju je termin koji se često čuje u javnom diskursu, ali to ne znači da svi diskutanti imaju istu predodžbu o tome što je korupcija u obrazovanju. Zbog toga je važno da se sam problem korupcije u obrazovanju jasno definira. Jedna od najčešćih definicija je da je korupcija (u obrazovanju) zloupotreba položaja ili autoriteta zarad materijalne dobiti (Anechiarico & Jacobs, 1996). Jedna od najinteresantnijih definicija korupcije povezuje djelovanje sa posljedicama i glasi: "Korupcija je sistematsko korištenje javnog djelovanja zarad privatnih interesa a što rezultira u smanjenju kvaliteta i dostupnosti javnih dobara i usluga." Shodno ovoj definiciji korupcija u obrazovanju može biti definirana kao "sistematsko korištenje javnog djelovanja zarad privatnih interesa što ima za posljedicu značajno narušavanje pristupa obrazovanju, kvaliteta i jednakosti svih uključenih u obrazovnom sistemu" (Hallack & Poisson, 2001). Korupcija u obrazovanju ima ozbiljne negativne ekonomske, političke i socijalne posljedice jer obrazovanje predstavlja javnu sferu koja ima najveći uticaj na sudbinu i uspjeh mladih u jednom društvu. Glavne ekonomske posljedice se uglavnom vežu za neoporezovane zarade (sivu ekonomiju) koje sistematski osiromašuju jedno društvo, te neadekvatno odabrane vođe i rukovodioce. Jedan od zadataka obrazovnog sistema je generiranje kompetentnih radnika i uspješnih rukovodilaca i političkih vođa. Ekonomisti su pokušali da pretpostave koliki gubitak trpe zemlje u kojima postoje ozbiljne pristranosti u biranju rukovodilaca i vođa. (Klitgaard, 1986). Procijenjeno je da zemlje u razvoju mogu povećati svoj GDP po glavi stanovnika za pet procenata samo na osnovu odabira kompetentnih rukovodilaca.

Socijalne posljedice imaju isto toliko važno mjesto kao i ekonomske i političke.

1. Korupcija u obrazovanju narušava kvalitet obrazovanja. U visoko korumpiranim sistemima ne postoji mogućnost da znate što se nalazi iza postignuća studenata – stvarno znanje i kompetencija ili ništa.
2. Korupcija narušava dinamiku učenja i podučavanja – nastavnici mogu biti puno manje spremni da se ulažu u podučavanje, a studenti u učenje. Time znanje i učenje gube na važnosti, što dovodi do smanjenja stvarnog obrazovnog nivoa društva i njegove sposobnosti da prati razvoj i konkuriira drugim društvima.
3. Korupcija ozbiljno narušava jednakost u obrazovnom sistemu – svako društvo bi trebalo da garantira svojim članovima uspjeh baziran na njihovim sposobnostima i zalaganju, a ne baziran na socioekonomskom statusu, porodičnim vezama ili pripadnosti nekoj od društvenih kategorija.

Korupcija posebno opterećuje članove društva nižeg socioekonomskog statusa i sprečava njihov napredak na društvenoj ljestvici, te ostvarivanje njihovih punih potencijala. Jedan od problema sa kojima se suočavaju svi oni koji se bave pitanjem korupcije je gdje povući liniju između koruptivnog i poštenog ponašanja. Ova granica zavisi od niza faktora, od kojih su neki od najvažnijih sociokulturni faktori koji utiču na individualnu i društvenu percepciju korupcije. Na primjer, dok se u nekoj kulturi pod pojmom korupcija ubrajaju i sitne usluge, u drugim se kao korupcija uglavnom prepoznaje davanje novca ili krupnih usluga za sticanje neke dobiti. Stoga je važno već na početku imati određeni referentni okvir, odnosno taksonomiju korupcije koja sa jedne strane omogućava ispitivanje i onih oblika korupcije koji u nekoj kulturi nisu prepoznati kao takvi, a sa druge strane da bi donosioci odluka znali u kojem smjeru i na kojim nivoima treba djelovati u sprečavanju korupcije.

Taksonomija korupcije

Korupcija u visokom obrazovanju može imati različite forme i pojavljivati se u svim elementima sistema (Rumyantseva, 2005). Što je korupcija može biti vrlo različito u različitim kulturama. U nekoj kulturi npr. polaganje ispita na osnovu ličnih veza smatra se vrhunskom formom korupcije, dok je u nekim to jačanje familijarnih veza i pomaganje ljudima. Ili, na primjer insistiranje profesora da studenti preslikavaju njegovo mišljenje i da sve drugo nije tačno u nekim zemljama se smatra korupcijom, dok je u nekima to glavni način podučavanja studenata jer profesor zna najbolje. Kako se naša kultura jako naslanja na neformalne veze, poznanstva i nepotizam od iznimne je važnosti imati neku taksonomiju koja jasno definira koruptivna ponašanja jer u suprotnom slučaju izlažemo se opasnosti da ostanemo zatvoreni unutar kulturološki obojene definicije i taksonomije korupcije. Heyneman (Heyneman, 2004) daje pregled kategorija korupcije i razlikuje:

- Korupciju u selekciji na fakultetu,
- Korupciju u akreditaciji univerziteta i fakulteta,
- Korupciju u nabavkama,
- Neprofesionalno ponašanje / kršenje pravila,
- Korupciju u naplaćivanju.

Generalno, može se reći da postoje dvije vrste korupcije u obrazovanju: korupcija koja uključuje studente i direktno utiče na njihove vrijednosti, uvjerenja i šanse u životu, te korupcija koja ne uključuje direktno studente i ima ograničen uticaj na njih (kao što je npr. korupcija u budžetiranju i efikasnosti budžeta).

Prije svega, u oblike korupcije koji direktno uključuju studente spadaju (Heyneman, 2004):

Korupcija prilikom upisa na fakultet – plaćanje upisa ili korištenje ličnih veza

Ne postoji niti jedna država u kojoj je broj studenata koji završava neobavezno obrazovanje (pogotovo fakultete) toliko velika kao populacija učenika u obaveznom obrazovanju. Obrazovne mogućnosti imaju oblik piramide pri čemu je na višim nivoima obrazovanja sve manje i manje učenika/studenata. Svaka država pravi selekcije na prelazu sa nižih na više nivoe obrazovanja, mogućnost pristupa višim nivoima obrazovanja je sužena. Prema tome, pitanje nije da li će biti selekcije, nego kako se vrši selekcija. U obrazovnom sistemu oslobođenom od korupcije pravo na pristup ograničenim resursima imaju oni koji imaju najviše šanse i da uspiju (bez obzira na njihovo porijeklo i socioekonomski status). U korumpiranim obrazovnim sistemima dio ograničenih resursa koriste ne najbolji nego najpodobniji, čime značajan broj onih koji su mogli biti vrlo uspješni ne dobiju niti šansu da se dokažu. Sam fakultet gubi jer smanjuje grupni potencijal i time negativno utiče i na obrazovne ishode.

Neprofesionalno ponašanje - korupcija koja nastaje u razmjeni između profesora i studenata

Kako je obrazovanje javno dobro, korupcija u obrazovanju ne može obuhvatati samo zadobivanje materijalne dobiti za privatne potrebe; korupcija u obrazovanju uključuje neprofesionalno ponašanje. Neprofesionalno ponašanje se javlja i u drugim područjima djelovanja, ali kada ono pogađa djecu i mlade ljude posljedice su mnogo ozbiljnije, te se zbog toga moraju preduzimati i radikalni potezi da se obezbijedi visoki nivo profesionalizma. Neka od ovih ponašanja su već prepoznata kao krivična djela, dok se druga tretiraju više kao nemoralnost ili neetičnost u radu, mada imaju ozbiljne posljedice po kvalitetet i jednakost u obrazovnom sistemu. U neprofesionalno ponašanje kao oblik korupcije spadaju:

- Plaćanje ispita – plaćanje ispita novcem ili uslugama, dobivanje ispitnih pitanja u zamjenu za novac ili uslugu,
- Polaganje ispita na osnovu ličnih veza,
- Zadobivanje privilegija na osnovu ličnih poznanstava,
- Plaćanje privatnih instrukcija,
- Prihvatanje materijalnih poklona ili nagrada u zamjenu za pozitivnu ocjenu ili bolji tretman studenta,
- Seksualno uznemiravanje ili iskorištavanje,
- Prisiljavanje studenata na kupovinu materijala / knjiga za koje je nosilac autorskih prava nastavnik koji predaje predmet,
- Propisivanje obavezne literature koja nije adekvatna zbog nastavnikovog dogovora sa izdavačem.

Osim navedenih ponašanja, u neprofesionalna ponašanja se mogu ubrojati i drugi specifični oblici koji se pojavljuju unutar nekog društva.

ISTRAŽIVANJE

Glavni problemi istraživanja

Tema prevencije i borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, zadnjih nekoliko godina postala je vrlo značajna u javnom prostoru. Posebnu važnost ovoj temi dala je izrada i usvajanje **državne Strategije za borbu protiv korupcije (2009.-2014.)** i **Akcionog plana za borbu protiv korupcije (2009.-2014.)** koja precizno definiše ciljeve i zadatke institucija, kao i neophodne aktivnosti i rokove za realizaciju istih. Pored ovih dokumenata, BiH se obavezala na sistemsku prevenciju i borbu protiv korupcije kroz niz međunarodnih konvencija i dokumenata. Istraživanje je sprovedo Udruženje Vesta iz Tuzle, u sklopu projekta „Predstavljanje antikoruptivnih mjera na univerzitetima u BiH“, kojeg finansira Europska Unija u BiH, u okviru programa IPA. Projekat se sprovodi u partnerstvu s Omladinskim komunikativnim centrom OKC iz Banja Luke, a istraživanje je provedeno uz stručnu pomoć istraživačkog tima agencije Kronauer Consulting iz Sarajeva, na čelu sa prof.dr. Dženanom Husremović, sa Univerziteta u Sarajevu.

Projekat „Predstavljanje antikoruptivnih mjera na Univerzitetima u Bosni i Hercegovini“

Projekat je sa realizacijom započeo u februaru 2011. i u periodu od dvadeset mjeseci prošao je kroz nekoliko faza.

Osnovni ciljevi ovog projekta ogledaju se u dva smjera i to:

1. Omogućiti studentima Univerziteta u Tuzli i Banja Luci efikasan sistem za detektovanje korupcije i sistemsko suočavanje s ovom štetnom društvenom pojavom,
2. Omogućiti da ova dva Univerziteta do 2012.g. imaju usvojen Program mjera za prevenciju i borbu protiv korupcije u čijem će kreiranju sudjelovati sve interesne skupine.

Realizacijom ovih ciljeva konkretan rezultat bi bio usvojen i primjenljiv jedinstven Program mjera za prevenciju i borbu protiv korupcije na ova dva univerziteta čime bi se korisnicima kroz participativnu metodologiju izrade omogućio efikasan i prilagođen sistem za detekciju pojedinačnih slučajeva korupcije, kao i borbu protiv istih. Samo istraživanje je prva faza projekat čiji je cilj upravo razvijanje i implementacija antikoruptivnih mjera na univerzitetima u BiH. Drugu fazu činili su serijali od po deset edukativnih radionica na oba univerziteta gdje je svoje učešće uzelo oko 600 studenata, ali i pojedini predstavnici samog univerziteta, fakulteta, profesora, asistenata i drugih organa i institucija vezanih za ovaj sektor. Završnu fazu projekta upotpunile su radne grupe sastavljene od predstavnika studenata i studentskih organizacija koje su prikupljene prijedloge i mjere sa serijala radionica sa studentima, objedinili i konkretizovali. U toku rada sa studentima, prikupljeno je preko 150 različitih mjera i prijedloga, koji su kasnije finalizirani i sistematski objedinjeni u ovaj Program mjera.

Cilj istraživanja je bio da se ispita što studenti dva univerziteta (Banja Luka i Tuzla) misle o korupciji, trenutnim mjerama koje se preduzimaju u borbi protiv korupcije te koje bi to strategije u budućnosti trebalo provoditi kako bi imali obrazovni sistem oslobođen od korupcije. Dakle ovo istraživanje je obuhvatilo sljedeća područja:

- Percepciju studenata o vrstama korupcije u obrazovanju,
- Percepciju raširenosti korupcije,
- Nivo spremnosti na uključivanje u različite oblike koruptivnih ponašanja,
- Nivo spremnosti na reagiranje na koruptivna ponašanja,
- Tko su uključeni u koruptivna ponašanja,
- Percepciju mjera za suočavanje sa koruptivnim ponašanjima na fakultetima,
- Prijedloge potencijalnih aktivnosti i mjera za borbu protiv korupcije u visokom obrazovanju.

Na osnovu rezultata istraživanja pripremljena je lista smjernica za razvoj antikoruptivnih mjera koje će biti relizirane u narednim fazama projekta. Upitnik koji je korišten u istraživanju baziran je na taksonomiji korupcije u visokom obrazovanju koja uključuje nekoliko područja, a koja direktno ili indirektno utiču na studente, njihovo znanje, vrijednosti i stavove (Heyneman, 2004).

Istraživanje percepcije korupcije u visokom obrazovanju

Dobiveni rezultati ukazuju na vrlo važnu činjenicu: **studenti kao korupciju prije svega percipiraju ona ponašanja kojima je došlo do razmjene novca i u kojima je profesor direktno tražio novac prije pružanja same usluge.** Ukoliko je došlo do razmjene novca nakon usluge ili ukoliko je umjesto novca bila pružena neka usluga ili poklon, studenti ovakva ponašanja u manjem procentu vide kao korupciju što ukazuje na potrebu informiranja i educiranja studenata što sve jeste korupcija. Korupcija prilikom upisa na fakultet je prema mišljenju studenata relativno česta pojava, a posebno su česti scenariji u kojima roditelji traže vezu kod profesora kako bi bili sigurni da njihovo dijete ne ostane neupisano iako se ovo ponašanje u grupi ovih pitanja najmanje prepoznaje kao korupcija. Njih oko 10% su i sami bili u situaciji da su njihovi roditelji tražili vezu kod profesora za upis na fakultet, dok je njih oko 5% platilo upis. Svaki četvrti student bi bio spreman tražiti vezu, a svaki deveti i platiti za upis. Spremnost studenata da prijave ove oblike ponašanja je niska – tek oko 22% bi prijavilo slučaj u kojem se tražila veza kod profesora, a njih oko 33% bi prijavilo plaćanje upisa na fakultet. Prema tome, nameće se pitanje kako mijenjati stav studenata prema ovakvim ponašanjima i njihovu spremnost da se odupru pritiscima, strahu i da prijave nelegalne upise na fakultet. Plaćanje ispita se percipira kao korupcija od strane 90% ispitanika ako je ispit plaćen novcem. Razmjena usluga se vidi kao korupcija od strane 77% ispitanika, a dodatnih 18% kaže da je to kršenje pravila, ali ne korupcija. I ovo su relativno česta ponašanja i oko 5% studenata u Tuzli i 3% u Banja Luci kažu da su na neki način platili za ispit. Oko 14% u Tuzli i 11% u Banja Luci bi bili spremni platiti za ispit, a oko 40% njih prijaviti ovakva ponašanja.

Polaganje ispita na osnovu ličnih veza (bilo direktno kontaktiranje profesora ili preko poznanika) je percipirano od strane samo 40% studenata kao korupcija. Taj postotak je viši (63%) ukoliko je roditelj koji moli za svoje dijete i sam profesor na univerzitetu. Prema mišljenju studenata ovakva ponašanja su uglavnom kršenja pravila. Njih oko 5% su i sami bili u sličnim situacijama. Njih oko 30% bi bilo spremno moliti profesore za dodatne bodove, a svaki šesti student bi bio spreman na neki oblik nepotizma kada bi imao priliku. S duge strane spremnost na prijavljivanje ovakvih ponašanja je na niskom nivou (do 33% studenata bi prijavilo ovakva ponašanja). Zadobivanje privilegija na osnovu poznanstva se najmanje percipira kao korupcija. Dobivanje potvrda i drugih dokumenata po ubrzanom postupku, preko reda ili kršenjem pravila i politike ustanove vidi se kao korupcija u vrlo malom postotku. Studenti znaju da je to kršenje pravila, ali im se čini da je šteta koja se nanosi ovakvim ponašanjima previše mala da bi to bila korupcija. Očigledno je da oni kršenje procedura ne vide kao narušavanje jednakosti prava svih studenata i kvalitete rada ustanova.

Prema odgovorima studenata dalo bi se zaključiti da je uzimanje i plaćanje privatnih instrukcija (kurikulum u sjeni) kod svog profesora kršenje pravila, dok uzimanje instrukcija kod profesorovog prijatelja nije ni korupcija ni kršenje pravila. Studenti su spremni koristiti ovakve prilike, a nisu spremni ih i prijaviti upravo zbog činjenice da ih ne doživljavaju kao korupciju. S druge strane, privatne instrukcije su idealno područje za koruptivna ponašanja pod plaštom „pomaganja“ studenata. Davanje materijalnih poklona je područje za koje se očigledno još nije formiralo jasno javno mišljenje. Pa su tako i mišljenja studenata podijeljena podjednako po kategorijama. Otprilike po trećina studenata vidi davanje poklona kao korupciju, kao kršenje pravila ili kao legitimno ponašanje. Davanje poklona nakon odbranjenog diplomskog rada je očigledno percipirano kao znak zahvale. Seksualno uznemiravanje studenata kao korupciju percipira oko 45% studenata dok dodatnih 48% ovo smatra kršenjem pravila. Oko 7% ova ponašanja uopće ne smatra niti korupcijom, niti kršenjem pravila. Pružanje seksualnih usluga se percipira kao korupcija od strane oko 61% studenata, a oko trećine njih misli da je ovo samo kršenje pravila. Njih između 3 i 5% su i sami bili u sličnim situacijama. Oko 14% njih bi bilo spremno na neku vrstu seksualne usluge, a značajno manje od polovine njih da to i prijavi. Odgovori studenata ukazuju da profesori traže kupovinu njihovih udžbenika, ali su i sami studenti spremni da se odupru ovakvim zahtjevima jer su vjerovatno do sada razvili mehanizme da prevaziđu ovakve pritiske. Ipak, oni oko 60% vidi ovo kao korupciju.

Prema mišljenju studenata glavni primaoci korupcije su redovni profesori, posrednici su asistenti, a davaoci studenti zajedno sa roditeljima. Dakle, što je pozicija nastavnika viša u hijerarhiji on ima i više moći i mogućnosti da se upušta u koruptivna ponašanja. S druge strane, roditelji potiču ovakva ponašanja, zajedno sa svojom djecom pružaju novac ili usluge. Glavni razlozi za korupciju su, prema mišljenju studenata profesori kojima pozicija moći to dozvoljava i studenti koji žele što lakše da završe fakultet. Rezultati istraživanja pokazuju da su studenti generalno neupoznati sa aktivnostima koje eventualno provode fakulteti /univerziteti i studentske organizacije u borbi protiv korupcije. Generalno nisu dovoljno upoznati ni sa tim da li njihov fakultet ima ili nema strategiju ili protokol borbe

protiv korupcije. Studenti kao pojedinci se boje posljedica individualnih akcija prijavljivanja korupcije te bi organizacija prijavljivanja trebala da bude organizirana tako da se zaštiti identitet pojedinca koji prijavljuje ili da prijave idu preko tijela kao što su studentske organizacije. Nevladin sektor, prema mišljenju studenata, može odigrati značajnu ulogu u borbi protiv korupcije. Ipak, zbog oko 40% studenata koji smatraju da NVO mogu malo doprinijeti nevladin sektor može puno uraditi na promociji svojih kapaciteta u borbi protiv korupcije.

Na osnovu rezultata dat je niz preporuka, smjernica za buduće aktivnosti koje su grupirane u 4 grupe: informiranje javnosti i ključnih ciljnih grupa kao generalna mjera borbe protiv korupcije; operativne mjere prevencije korupcije koje uključuju organizacijske promjene kao što su uvođenje pravilnika o postupanju u slučajevima korpcije na univerzitetu; mjere podizanja kvaliteta obrazovnog procesa kao što su transparentniji načini polaganja ispita te na kraju sankcioniranje prekršioca i obavještanje javnosti o slučajevima u kojima je došlo do izricanja sankcija. Na ovaj način će se mijenjati kulturološki obojeno definiranje korupcije, smanjiće se mogućnost nelegalnih djelovanja kao posljedice akademskih sloboda te staviti do znanja svima da se korupcija u visokom obrazovanju neće tolerirati.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ispitanici

Planirani uzorak za ovo istraživanje je bio 1500 studenata, 500 u Tuzli i 1000 u Banja Luci. Zbog nemogućnosti provedbe anketiranja u prostorijama fakulteta u Tuzli čime je unaprijed ograničen broj dostupnih studenata, ukupan broj neispunjenih ili nepravilno ispunjenih upitnika iznosi 109. U Banja Luci, obzirom na ograničeni vremenski period za provedbu anketiranja, te obzirom da su u tom periodu bili ispitni rokovi za studente, postoji 276 neispunjenih ili nepravilno ispunjenih upitnika koji nisu ušli u obradu. Iz gore navedenih razloga, u ovom istraživanju percepcije korupcije u visokom obrazovanju učestvovalo je 1124 studenta sa dva univerziteta - Univerzitet u Tuzli i Univerziteta u Banja Luci. Ukupan broj ispitanika je 1124, od čega je njih 724 iz Banja Luke i 391 iz Tuzle.

Upitnik za prikupljanje podataka

Za potrebe ovog istraživanja konstruisan je Upitnik pod nazivom „Obrazovni sistem – jednake šanse za sve“ u kojem su pitanja grupiranja u četiri grupe:

1. Sociodemografski podaci o studentu,
2. Upitnik o percepciji korupcije – u ovom dijelu upitnika studentima su dati različiti scenariji povezani sa taksonomijom korupcije prikazanom u uvodnom dijelu. Ovom metodom se nastojalo studentima što više približiti realna situacija kako bi se moglo zaključivati o tome što studenti počinju da vide kao korupciju na kontinuumu korupcija – nepostojanje korupcije,
3. Percepcija uključenih u koruptivna ponašanja – u ovom bloku pitanja studenti su pitani o tome tko su glavni primaoci i davaoci korupcije, kao i o razlozima zašto se i jedni i drugi upuštaju u koruptivna ponašanja,
4. Suočavanje sa koruptivnim ponašanjima – u ovom bloku pitanja studenti su imali priliku da pokažu svoje poznavanje postojećih mehanizama borbe protiv korupcije na njihovom fakultetu/univerzitetu, te da daju svoje prijedloge o tome na koji način razviti dodatne mjere protiv korupcije.

Postupak prikupljanja podataka

Istraživanje percepcije korupcije provedeno je u periodu decembar 2011.g - marta 2012. g. Podaci su se prikupljali na Univerzitetu u Tuzli i Banja Luci. Terenski tim za potrebe ovog istraživanja sačinjavala su 2 koordinatora i 2 anketara (po jedan koordinator i anketar u Tuzli i Banja Luci). Odabir anketara je vršen u lokalnoj zajednici na osnovu sposobnosti i prethodnog iskustva. Prije terenskog rada, anketari su prošli jednodnevni trening koji je vodiokoordinator istraživanja. Trening je obuhvatio procedure uzorkovanja, analize po pitanjima i probno testiranje. Zbog nemogućnosti dobivanja dozvole za provedbu anketiranja na Univerzitetu u Tuzli, jedan od kriterija za izbor anketara je bilo i članstvo u Uniji studenata. Na taj način je omogućeno pravovremeno prikupljanje podataka tokom redovnih sastanaka studenata i nakon završenih redovnih predavanja, metodama grupnih i pojedinačnih anketiranja. Univerzitet u Banja Luci je izdao dozvolu za provedbu anketiranja na fakultetima, i podaci su prikupljeni metodom grupnog anketiranja tokom redovnih predavanja. Upitnike su popunjavali sami

ispitanici, dok su anketari nadgledali da li ispravno unose tražene informacije i odgovarali na eventualne nejasnoće tokom popunjavanja. Prosječno trajanje primjene upitnika je bilo 30 minuta. Tokom rada na terenu, koordinatori su svakodnevno provjeravali svaki ispunjeni i predani upitnik kako bi minimizirali mogućnost da neispravno ispunjeni upitnici ili sistematske greške anketara nezapaženo promaknu. Anketari su bili obavješteni i upozoreni ukoliko se uočila pogreška pri ispunjavanju upitnika. Nakon toga, izvršeno je kodiranje upitnika i njihovo pripremanje za analizu. Svi podaci su objedinjeni i uneseni u bazu programa SPSS 19, koja je konstruirana u svrhu ovog istraživanja.

MJERE KOJE SU PREDLOŽILI STUDENTI UNIVERZITETA U TUZLI (radna grupa za izradu i usaglašavanje programa mjera - Tuzla septembar/oktobar 2012.)

PRINCIPI PROGRAMA MJERA

- Zakonitost,
- Transparentnost,
- Javnost,
- Efikasnost,
- Jednakost i jednakopravnost,
- Kvalitet – znanje, a ne diploma,
- Postivanje pravila i sankcionisanje prekršioaca,
- Udruživanje studenata u zajednički pokret u borbi protiv korupcije.

KONKRETNE MJERE I AKTIVNOSTI

Posebna mjera – uspostava krovnog Antikoruptivnog tijela na Univerzitetu (UAT)

Krovno Antikoruptivno tijelo na nivou univerziteta, s operativnim specijaliziranim antikor pod-tijelima (predstavnicima) u svim organizacionim jedinicama (UAT)

Osnivanje univerzitetskog antikorupcionog tima koje će imati sljedeće nadležnosti:

- U saradnji sa Univerzitetom izrada pravilnika koji definiše pojavne oblike korupcije, te ih klasificira prema težini i obliku,
- Prijem i prikupljanje informacija o koruptivnim radnjama i učesnicima, kao i posljedicama,
- Pokretanje i provođenje interne kontrole; sve informacije prosljeđuje pravosudnim organima (SIPA, Mup, Tužilaštvo),
- Pokretanje inicijative kreiranja Foruma „antikorumpiranih“ ljudi koji će se zajedničkim snagama boriti protiv korupcije među studentima i profesorima čiji će zadatak biti promovisanje pozitivnih vrijednosti, edukacije i prevencije,
- Osigurati mehanizam za transparentnije primanje kadra po principima stručanosti i kompetencija za naučnu oblast koju predaje, te dostupnosti profesora kao bitnog kriterija prilikom zapošljavanja,
- Prijedlozi Izmjena pravilnika i drugih akata Univerziteta u cilju stimulisanja borbe protiv korupcije,
- Iniciranje i kreiranje medijske kampanje o stetnom uticaju korupcije za studente, nastavno i drugo osoblje fakulteta, ali i po društvo,
- Uspostavljanje jačih mehanizama kontrole rada predavaca, kao i iznalaženje metoda za efikasnu kontrolu,
- Organizovanje redovnih sastanaka studenata OTVORENOG tipa na temu korupcija (u saradnji UNTZ + Unija – panel diskusije),
- Redovno anketiranje studenata na temu korupcije na Univerzitetu – (UAT i Unija studenata paralelno kao „kontrolni mehanizam“ anketiranja) OBAVEZA: Prezentiranje rezultata javnosti i poduzimanje odgovarajućih koraka u skladu sa rezultatima ankete,
- Potpisivanje memoranduma o saradnji sa policijskim i pravosudnim organima (Univerzitet - UAT i Unija studenata),
- Kreiranje jedinstvenih obrazaca za anonimnu prijavu korupcije (dostupnih i online i u stampanoj formi, antikorupcioni „sos telefon“ putem kojeg se mogu vršiti prijave ili davati upozorenja, obavještenja o korupcionim aktivnostima, kao i pružanje informacija o korupciji, oblicima, načinima prijave osobama koje pozovu),

- Redovno prezentiranje rezultata o saradnji sa istražnim i pravosudnim organima studentima i drugim zainteresovanim stranama putem zvanične web stranice i medija, kao i rezultata ukupnog rada u borbi protiv korupcije,
- Izrada strategije o edukaciji studenata, nastavnog i drugog osoblja na Univerzitetu o mogućnostima i potrebi borbe protiv korupcije na fakultetima. Minimalno 5 edukacija po semestru,
- Jačanje mehanizma za zaštitu studenata, nastavnog i drugog osoblja univerziteta koji prijavljuju korupciju,
- Uzimanje nadzornog i kontrolnog učešća u komisijama koje vrše ocjenjivanje prijemnih ispita, raditi na realizaciji šifriranog, elektronskog ocjenjivanja prijemnih, a prema tehničkim mogućnostima, i ostalih ispita,
- Izrada kratkoročnih i dugoročnih antikorupcionih strategija na Univerzitetu koje se odnose na informisanje, sprečavanje, prepoznavanje, pravovremeno otkrivanje korupcije, kao i načina prikupljanja informacija, istraživanja, sankcionisanja, prosljeđivanja saznanja pravosudnim organima, ali i nošenja sa posljedicama korupcije.

UAT se sastoji od:

Profesionalno zaposleno osoblje koje nije dio naučno-nastavnog (predavačkog) kadra, Volonteri (mandat): profesori, asistenti, studenti – svi transparentno izabrani.

UAT radi, kreira antikorupcione politike i donosi odluke o djelovanju na osnovu principa: zakonitost, transparentnost, nepristranost, neovisnost, morala i etike, poštenja, discipline, hrabrosti i odlučnosti.

DODATNE MJERE ZA PREVENCIJU KORUPCIJE I BORBU PROTIV KORUPCIJE NA UNIVERZITETU

1. Jačanje i motivisanje studenata na angažman u matičnim udruženjima fakulteta i Uniji studenata UNTZ-a,
2. Organizovanje redovnih sastanaka studenata OTVORENOG tipa na temu korupcija (u saradnji UNTZ, Unije studenata kroz panel diskusije),
3. Redovno anketiranje studenata na temu korupcije na Univerzitetu – (Univerzitet i Unija studenata paralelno sprovode anketiranje kao „kontrolni mehanizam“),
4. Prezentiranje rezultata u javnost (studentima, odgovornim licima na fakultetu, medijima, nadležni pravosudnim organima),
5. Jačanje saradnje studentskih predstavničkih tijela s dekanima i rukovodstvima fakulteta,
6. Potpisivanje memoranduma o saradnji sa policijskim i pravosudnim organima (Univerzitet i Unija studenata),
7. Kreiranje jedinstvenih obrazaca za anonimnu prijavu korupcije (dostupnih u online i štampanoj formi),
8. Redovno prezentiranje rezultata o saradnji sa istražnim i pravosudnim organima studentima i drugim zainteresovanim stranama,
9. Sistemska edukacija studenata, nastavnog i drugog osoblja na Univerzitetu o mogućnostima borbe protiv korupcije na fakultetima (Unija studenata u saradnji sa matičnim udruženjima),
10. Ustanoviti dodatni mehanizam kontrole rada Etičkog komiteta imenovanjem tri člana komiteta ispred Unije studenata,
11. Uključivanje u rad drugih mreža i organizacija koje se aktivno bore protiv korupcije u BiH,
12. Upoznavanje studenata sa njihovim pravima i obavezama pri upisu na fakultet kroz promotivne materijale i edukaciju, kao i s ovim „Programom mjera“,
13. Posebno anonimno anketiranje studenata od strane fakulteta o korumpiranosti predmetnih profesora i asistenata (nezavisno istraživačko tijelo sastavljeno od predstavnika svih zainteresiranih strana; dekan, prodekani, (UAT) i predstavnik matičnog udruženja studenata, studenata),
14. Postavljanje kutija/sandučića za prijavljivanje korupcije na svim fakultetima, te omogućavanje online alata putem web stranica Unije studenata, UAT-a i Univerziteta. Sandučiće otvara nezavisna komisija sastavljena od predstavnika UAT, dekana tog fakulteta, predstavnika matičnog udruženja, predstavnika Unije studenata, i predstavnika rektorata. Komisija na

- osnovu uvida u prijave donosi odluku o pokretanju daljnih postupaka, pokretanja istraga, prikupljanja dodatnih informacija i/ili prosljeđivanja saznanja pravosudnim organima,
15. Uspostaviti dodatne mehanizame kontrole rada predavača prema potrebama fakulteta,
  16. Definirati aktivniju uloga od strane Naučno-nastavnih vijeća,
  17. Suspenzija studenata i javna opomena za blaže oblike korupcije (u skladu sa Pravilnikom iz nadležnosti UAT-a),
  18. Gubljenje statusa studenta za teže oblike koruptivnog ponašanja i krivične prijave u skladu sa zakonom (u skladu sa Pravilnikom iz nadležnosti UAT-a),
  19. Usvajanje i dodatna razrada pravila o pozivanju komisije pred kojom će se izvoditi ispit (organi Univerziteta i Unija studenata) i jača promocija ovog mehanizma među studentima (Unija studenata) – raditi na tome da komisijsko polaganje bude u skladu sa principima ovog programa (predmetni nastavnik ili asistent ne može biti član ispitivačke komisije),
  20. Saradnja fakulteta na otvaranju jedne zajedničke biblioteke, gdje bi studenti imali pristup svoj potrebnoj literaturi za ispite i time smanjili prostor za manipulacije i zloupotrebe iz ovog domena,
  21. Jedinstveni spisak literature za cijeli univerzitet, dostupnost literature na jednom centralnom mjestu, i olakšice kod kupovine knjiga (npr. krediti za studente i sl.) s cilje suzbijanja prodaje knjiga i zloupotrebom iste za ucijenjivanje studenata kod polaganja ispita,
  22. Suspenzija na određeni vremenski period i raskid saradnje sa profesorom ukoliko se utvrdi sudjelovanje u koruptivnim aktivnostima (u skladu sa Pravilnikom iz nadležnosti UAT-a),
  23. Doživotna suspenzija na univerzitetu za sudjelovanje u težim oblicima korupcije (u skladu sa Pravilnikom iz nadležnosti UAT-a),
  24. Polaganje ispita pod šifrom (dolaskom studenta na fakultet obezbijediti mu jedinstvenu šifru na osnovu koje bi on imao mogućnost da prijavi ispite, da provjeri rezultate, da se evidentira njegovo prisustvo na nastavi; razviti online servise za podršku ovoj mjeri),
  25. Elektronsko prijavljivanje ispita s ciljem ubrzanja procesa prijavljivanja ispita, te eliminiranja gužvi i raznih zloupotreba (preprodaja) pri kupovini prijave koje nastaju u ovom procesu.

Preporuke za ostale nadležne Organe vlasti (Ministarstva, Sudovi, Tuzilastva i sl) s ciljem komplementarnog i sinergijskog djelovanja u oblasti borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju

- Sprovođenje anketa među studentima od strane resornog ministarstva,
- Redovno vršenje provjera stanja korupcije na univerzitetima od strane SIPA-e,
- Jačanje mehanizama za zaštitu studenata, nastavnog i drugog osoblja univerziteta koji prijavljuju korupciju od strane nadležnih zakonodavnih, izvršnih i sudskih organa,
- Preduzimanje dodatnih mjere edukacije i prevencije univerzitetskog osoblja na ovu temu od strane resornih ministarstava i drugih nadležnih institucija,
- Jače sprovođenje istraga i javno sankcioniranje oni koji posežu za koruptivnim aktivnostima,
- Aktivna podrška akcija Univerziteta i fakulteta i u slučaju dokazane korupcije provedu određene sankcije od strane resornog ministarstva,
- Osnivanje transparentnih i kompetentnih komisija koje će nadzirati bodovanje studenata prilikom upisa na fakultet, te raditi na boljoj upisnoj politici s ciljem smanjenja prostora za koruptivne aktivnosti,
- Donošenje i usvajanje dodatnih zakona i podzakonskih akata koji smanjuju mogućnosti za korupciju u visokom obrazovanju,
- Standardizacija uslova koje mora da ispuni svaki privatni i državni fakultet,
- Stimulacija za univerzitete koji poduzimaju i sprovode praktične mjere za smanjenje korupcije,
- Imenovanje eksternih lica na svakom univerzitetu koje će vršiti analizu i edukaciju provođenja antikoruptivnih mjera i biti zadužena za nadzor.